

LIBER SECUNDUS

PSYCHOLOGIA

Psychologia, ut vox ipsa indicat, scientiam seu notitiam animæ humanæ, quæ spiritualis est, audit. Quæ quidem notitia, si circumscribatur ad facultates et operationes animæ, prout ex conscientiæ testimonio acquiritur, *psychologia empirica* nuncupari solet; quod si ipsam animæ essentiam et attributa vestiget et complectatur, *psychologia rationalis* audit: atque ita ex *empirica* et *rationali* integra et completa exurgit Psychologia, cujus proinde disquisitionem in duas sectiones non sine ratione distribuemus.

SECTIO PRIMA

PSYCHOLOGIA EMPIRICA

CAPUT PRIMUM

DE HOMINIS FACULTATIBUS ET OPERATIONIBUS UNIVERSIM
SPECTATIS

Prænotanda:

1.º Ipsa experientia interna edocemur, hominem agendi vi esse præditum, hancque vim agendi multiplici operationum genere se prodere. Siquidem homo et vim se et alia movendi habet, et vitæ vegetativæ opera exercet, et res extra se positas amore prosequitur quandoque, quandoque vero aversatur, et seipsum denique cæteraque objecta cognitione et notitia capit. Jure igitur Scholastici cum D. Thoma quinque genera potentiarum in homine agnoscebant: facultatem, scilicet, *locomotivam, vegetativam, sensitivam, appetitivam et intellectivam.*

2.º Et sane enumeratio ista, quæ experientiæ et rationi maxime consentanea existit, in ipsa quoque rerum natura fundamentum præaccipit. Nam, cum potentiæ seu facultates agendi per actus et objecta, ad quæ ordinantur, distinguere oporteat, in quinque clases aptissime distribui queunt; quandoquidem homo vel operatur ad conservationem proprii corporis, et tunc est vis vegetativa; vel corporis motum exequitur pro re aliqua vel adsequenda vel fugienda, et tunc est actus potentiæ locomotivæ; vel rem aliquam amore pro-

sequitur aut odio aversatur intra se, et tum exercet facultatem appetendi: vel objectum aliquod sensibile et singulare percipit, et tunc erit operatio sensitivæ potentiæ: vel demum immaterialia objecta, vel materialia ipsa, sed ad instar immaterialium et insensibilium, cognoscit, et tunc est actio facultatis intellectivæ; ergo operationes omnes, quæ in homine et ab homine perficiuntur, vel locomotivæ, vel vegetativæ, vel appetitivæ, vel sensitivæ, vel intellectivæ sunt; proindeque quinque facultatum genera in homine agnoscere oportet. Si quis tamen tenacius contenderit, non quinque, sed quatuor tantum potentiarum genera agnoscenda, non multum renuam; siquidem sentiendi et intelligendi facultates sub facultate cognoscendi generatim comprehendi possunt, non secus ac appetitus sensitivus et rationalis ad appetitivam potentiam reducuntur.

3.º Porro, quamvis inter philosophos conveniat, animam nostram hisce facultatibus esse præditam, dissensio maxima inter ipsos apparet circa earum distinctionem tum ab essentia animæ, tum inter se. Ac, ad primum quidem quod attinet, tam recentiores, quam veteres pantheistæ semper affirmarunt, facultates animæ humanæ ab hujus essentia realiter non distingui; nam, cum, ex eorum placitis, animæ essentia sit ipsissima essentia Dei, qui solus, quidquid in rerum natura agitur, agit, utpote unica vera substantia et verum agens, collegerunt exinde, negandam omnem distinctionem realem inter essentiam et facultates animæ, quia, si admitteretur, realis distinctio in Deo ipso poneretur. Hinc Schelling et Hegel docent, spiritus facultates aliud non esse quam diversas relationes ejusdem cum mundo externo. Nominales, duce Ockam, eandem sententiam amplexati sunt; unde, apud ipsos, quæ nuncupantur diversæ animæ facultates, sunt diversa nomina rem eandem significantia. Pantheistarum et nominalium sententiam in hac parte secuta est et sequitur maxima recentiorum turba, qui fere omnes, non solum realem distinctionem inter essentiam animæ et ejus facultates, sed etiam inter has ipsas inficiantur. Atque hanc

postremam opinionem amplexati sunt, non tantum baconianæ et cartesianæ philosophiæ præcones, sed viri etiam, qui graviolem philosophandi rationem atque christianæ scientiæ magis affinem profitentur. Quod, ut cæteros omittam, videre licet in P. Cuevas, qui hanc versans quæstionem sic pronuntiat: «Nimirum una eademque est vis, qua anima actus cujuscumque generis exercet; facultates vero, quas ipsi tribuimus, solius mentis conceptibus secernuntur». Ut, quid rei veritas apud nos habeat, elucescat, sit

THESIS I.^a

Potentia plurimæ seu facultates animæ rationalis ab ejusdem essentia realiter distinguuntur.

Dico *plurimæ*, quia ad veritatem sive hujus, sive sequentis propositionis opus non est, ut omnes omnino facultates sive ab essentia, sive inter se discriminentur; sufficit enim pro veritate nostræ sententiæ, quod verificentur duæ propositiones de præcipuis animæ facultatibus, ut de quinque enumeratis generibus potentiarum, de imaginatione respectu sensuum externorum et intellectus, de voluntate respectu intellectus, etc. Quod, ut diximus, similiter est intelligendum pro assertione, quam postea stabiliemus.

Probatum itaque thesis: 1.º Si potentia animæ essent eademque omnino res ac ipsa essentia animæ, hujusmodi potentia essent semper in suo actu completo; essentia enim animæ ex sua ipsa natura est actus, perfectio et actualitas. Atqui experientia ipsa compertum est, potentias animæ in actu non semper esse; quandoquidem non semper sentimus, intelligimus aut volumus: ergo potentia animæ non idem sunt ac ejusdem essentia. Quæ ratio ex eo firmatur, quod hujusmodi actiones, utpote genere diversæ, ex uno et eodem promanare principio immediato nequeunt. Et quidem, illi ipsi, qui facultates animæ cum hujus essentia confundunt, fatentur, actionem, ex. gr., sentiendi diversam esse ab actione intelligendi, vel se locomovendi. Jam vero, si principium

proximum harum actionum est unum et omnino idem, scilicet, ipsa essentia, assignari nequit ratio ulla sufficiens hujus diversitatis inter actiones ab eadem emanantes. Dicendum ergo, quod præter essentiam ipsam animæ, quæ est principium primum remotum, fundamentale et radicale harum operationum, sunt etiam potentia ab eadem distinctæ et promanantes tamquam ejus proprietates et attributa, quæ sint principium immediatum, proximum et actuale prædictarum operationum. Bene ergo habet D. Thomas¹: «Cum essentia animæ sit unum principium, non potest esse immediatum principium omnium suarum actionum, sed oportet, quod habeat plures et diversas potentias correspondentes diversitati suarum actionum».

2.º Si animæ facultates identificarentur cum essentia animæ, fieri non posset, ut una earum ab altera penderet atque ipsi subjiceretur; namque una eademque res sibi ipsi non subjicitur; atqui, experientia duce, scimus, unam animæ potentiam alteri subjici, ut sensus subjicitur intellectui et voluntati; potentia ergo animæ idem non sunt ac ejus essentia. «Invenitur enim, ait D. Thomas², quod una (potentia) alteram movet, sicut ratio irascibilem et concupiscibilem, et intellectus voluntatem. Quod esse non posset, si omnes potentia essent ipsa animæ essentia, quia idem secundum idem non movet seipsum».

3.º Apud omnes philosophos tamquam commune habetur effatum, quod potentia dicitur ad actum, ad quem proinde ex seipsa ordinatur, et a quo determinationem specificam accipit: ergo, cum potentia operativa per operationem perficiatur ac complementum accipiat, potentia et actus ad idem genus pertinent, ita ut, si actus vel operatio sit substantia, ut Deo evenit, etiam potentia, a qua procedit, sit substantia; e contra, si operatio sit accidens, etiam potentia, quam perficit et a qua procedit, sit accidens. Atqui revera hominis

¹ QQ. Disp. De An., art. 12.

² Loc. cit. De Spir. Creat., art. 11.

actus vel operationes ad genus accidentium pertinent; quandoquidem a subjecto abesse vel ei adesse possunt, quin vel hominis vel animæ essentia pereat: ergo potentia, a quibus procedunt tamquam a proprio et immediato principio, ad genus accidentium spectare oportet: ergo hujusmodi principium nequit esse ipsa essentia animæ, quæ profecto substantia est, et non accidens.

Corollaria:

1.^m Inferre potest ex dictis, cur et quo sensu ajebant Scholastici, animam esse principium *quod* suarum operationum, præsertim earum, quæ non tantum ab ipsa sola procedunt, sed in ipsa sola recipiuntur, ut intelligere et velle; potentias vero sive facultates earumdem actionum principium *quo* nuncupabant, nimirum, quia anima, seu potius tota natura humana per illam est id, *quod* operatur; facultates vero sunt id, *quo* anima operatur.

2.^m Infertur etiam, sententiam illam, quæ facultatum distinctionem ab essentia inficiatur, Pantheismi placitis viam aperire. At enim, si essentia et facultas agendi, proindeque essentia et agere, unum idemque sunt in rationali anima, pronum erit colligere, animam istam nihil potentialitatis habere, sed esse actum omnino purum et simplicem, quod sane solius Dei proprium est.

THESIS 2.^a

Realem distinctionem admittere oportet inter animæ facultates.

Prob. 1.º Atque in primis propositio ista ex his, quæ pro præcedenti attulimus, demonstratur. Siquidem, semel constituto animam genere aut specie diversas actiones ex se profundere, quod ipsi adversarii concedunt, actionem, videlicet, sentiendi distinctam realiter esse ab actione intelligendi, et utramque ab operatione, v. gr., vegetandi; planum est conficere, harum quoque actionum proxima et propria principia genere aut specie inter se differre, nec unum omnino-

que idem esse posse harum operationum principium, ut adversarii contendunt, nisi falsum habere velimus commune illud effatum: « *idem secundum idem non est natum facere nisi idem* ». Argumentum hocce paucis pro more suo complexus est D. Thomas, dum ait: « Potentia ad actum dicitur; unde secundum diversitatem actionum oportet esse diversitatem potentiarum »¹.

2.º Ex gravissimis absurdis, quæ secum fert identificatio potentiarum, præsertim sensitivæ et intellectivæ. Profecto, si facultas sentiendi et intelligendi sunt unum et idem, manente posteriori in anima, manebit quoque et eodem modo prior. Atqui id falsum est; quandoquidem anima a corpore separata sentiendi facultatem nequit exercere, cum e converso intelligendi facultatem exercere possit eadem et fortasse potiori rationi ac dum corpori unita manet: facultas igitur sentiendi et intelligendi non sunt unum et idem.

3.º Satis notum est, et apud omnes tritum et admissum, nos animam nostram, sicut etiam brutorum, non per ipsam suam essentiam immediate, sed ex earumdem operationibus et facultatibus cognoscere; quod adeo verum est, ut, si per impossibile nullam actionem homo produceret vel in se experiretur, neque in brutis perciperet et videret, ideam non haberet nec rationalis propriæ animæ nec animæ brutorum. Jam vero, si facultas sentiendi identificatur cum facultate intelligendi; ergo qui habet facultatem sentiendi, habet etiam facultatem intelligendi; qui enim habet rem, quæ cum alia identificatur, postremam istam necesse est habere. Igitur, cum facultate sentiendi bruta certo polleant, qui has facultates in homine unam eandemque rem supponunt, nec easdem ab essentia animæ distinguunt, ut communiter accidit apud adversarios; certe nihil habent, quo essentialem distinctionem adstruant inter brutorum et hominis animas.

Et revera quidem, posita semel distinctione reali inter facultatem sentiendi et intelligendi, simulque reali distinctio-

¹ QQ. Disp. De An., art. 12.

ne earumdem ab ipsa animæ essentia, a qua profluunt, optime concipio, brutorum animam esse principium substantiale inferioris naturæ quam sit anima rationalis, præditum idcirco facultate tantum sentiendi, non vero intelligendi: at vero, si ex una parte facultates operandi sunt ipsa animæ essentia absque ulla reali distinctione, ex alia vero facultas sentiendi et intelligendi sunt unum et idem, quid mihi superest ad realem et essentialem distinctionem constituendam inter hominis animam et animam brutorum? Profecto vere existimo, quod Condillac cum cæteris nihil fere amplius requirant pro suo systemate conficiendo. Nam, si intellectus et sensus sunt una et eadem facultas absque ulla reali distinctione, pronum est inferre, eandem quoque rem esse sensationem et intellectionem, vel istam illius modificationem tantum et transformationem. Quinimmo ipsis materialistis hæc sententia maxime favet, quatenus fundamentum solidum tollit, saltem quoad nos, distinguendi essentialiter animantia bruta ab homine.

SCHOLIUM

Ab argumentis aliis bene multis supersedeo, ne elementaris operis fines excedantur. Pauca, quæ attulimus, sufficiunt, ut agnoscat, non immerito D. Thomam istam facultatum realem distinctionem, et præsertim inter sensitivam et intellectivam, sæpissime atque vehementius in suis operibus propugnasse. Quandoquidem Angelicus Doctor pervidebat proculdubio, doctrinam hanc materialistarum placitis aditum occludere, simulque in ea constitui basim magnam unumque ex præcipuis fundamentis philosophiæ christianæ. Quapropter, iterum dicam, mirari satis non possum, P. Cuevas, virum certe gravem et catholicæ doctrinæ peritum et amatorem, in contrariam sententiam descendisse, idque nullo gravi fundamento nisus. «Facultates, inquit, quas animæ tribuimus, solius mentis conceptibus secernuntur». Verba sunt hæc, quæ in baconianæ, cartesianæ, vel semi-rationalis

listæ philosophiæ sectatore locum habere poterunt; in viro gravi, Scholæ non contemptore ac christianæ philosophiæ amico et propugnatore, vix capio.

OBJECTIONES SOLVUNTUR

Obj. adversus 1.^{am} thesim. Non oportet entia multiplicare absque necessitate; sed facultates ponere ab essentia distinctas est ponere entia sine necessitate; ergo, etc. Prob. min. Sicut animæ facultates ab essentia animæ supponuntur effluere immediate, ita possunt effluere operationes ipsæ: nulla ergo est necessitas ponendi facultates ab essentia distinctas.

Resp. neg. min. Ad cujus prob., neg. ant. Semel enim posito, ut vere res est, animam plures et diversas actiones elicere, necessarium est plures etiam et diversas potentias in ipsa admittere, tum ut vitentur incommoda et absurda, de quibus in probationibus; tum ne cogamur dicere, actionem aliquam creaturæ substantialem esse, substantiamve immediate operari, quod, juxta D. Thomam, soli Deo, qui purissimus est actus, convenit; tum denique, quia alioquin rationem sufficientem non possemus assignare realis distinctionis, quæ intercedit inter diversas hominis operationes. Siquidem istæ non alia ratione inter se discriminantur, nisi quia a diversis profluunt principiis; ubi enim idem est omnino principium, saltem in creatis et finitis, idem esse oportet principium et effectum.

Obj. 2.º Si facultates animæ ab hujus essentia realiter distinguerentur, ab ipsa possent separari; atqui repugnat potentias ab anima separari: quid enim esset anima rationalis, si intellectus ab ipsa separaretur? Ergo...

Resp. 1.º negando maj. Nec enim opus est admittere, illa omnia, quæ revera distinguuntur, separationem pati posse, ita ut invicem separata existentiam retineant; quinimmo longe probabilius habemus, quædam esse, inter quæ realis intercedit distinctio, quin tamen idcirco nec divinitus invicem separari et separata permanere possint, ut essentia et existen-